

# MATERIJALNA STRUKTURA MEĐUNARODNOG ROBNOG PROMETA

Jelena Ivović, dipl oec. – master  
Visoka ekonomska škola strukovnih studija Peć u Leposaviću

**Rezime:** Za proces normalnog odvijanja međunarodnog robnog prometa postoji potreba poznavanja roba kao materijalnih supstanci od strane učesnika robnog prometa. Praksu i kriterijume međunarodne trgovinske komore (*International chamber of Commerce ICC*) o klasifikaciji pojedinačnih roba usvojili su sve nacionalne privrede i međunarodne ekonomske organizacije. Na bazi ove klasifikacije u radu je data proizvodna struktura međunarodne trgovine sa podacima o učešću najvažnijih proizvoda iz sektora primarnih i industrijskih proizvoda. Rezultati ove analize mogu se koristiti u upravljanju preduzećima u međunarodnom robnom prometu i aktuelni su sa stanovišta prakse menadžmenta robnog prometa.

## UVOD

Roba (*eng.* Goods *ili* Commodities; *fra.* Biens) je proizvod koji ima materijalnu supstancu i svoj oblik tako da u međunarodnom prometu jasno znamo kada dolazi do prelaska granice ovog proizvoda međunarodne trgovine. Međunarodna trgovina robom je još uvek najznačajniji segment međunarodne trgovine na koji otpada oko 75 % ukupne svetske trgovine.

Kada govorimo o robi onda moramo znati da ona nije homogena grupa proizvoda. Pod robom obuhvatamo veliki niz proizvoda koji se razlikuju po svojim fizičkim karakteristikama, stepenu obrade koji je roba pretrpela pre stavljanja u međunarodni promet,

stepenu u kome je potrebna u savremenom društvu, stepenu u kom je interesantna za međunarodnu trgovinu i sl. Prema stepenu obrade svu robu delimo na *primarne proizvode*, koji su manje obrađeni pre slanja u međunarodnu trgovinu i uglavnom služe kao inputi za novu proizvodnju, i *industrijske proizvode*, koji uključuju veći stepen obrade i kao takvi se uključuju u međunarodnu trgovinu sa ciljem krajnje potrošnje u inostranstvu.

## 1. Klasifikacije robe u međunarodnom robnom prometu

U zavisnosti koji faktor proizvodnje se u proizvodnji određene robe koristi, kriterijum faktorske intenzivnosti robe koji koristi Međunarodni trgovinski centar, sve robe možemo podeliti na:

1. prirodno-intenzivne proizvode
2. radno-intenzivne proizvode
3. kapitalno-intenzivne proizvode
4. tehnološki-intenzivne proizvode
5. znanjem-intenzivne proizvode.

Ali u praksi međunarodne trgovine potrebno je mnogo detaljnije razgraničiti određene robe, nego što je to po kategorijama koje smo naveli. Potreba za detaljnijim razlikovanjem roba izazvana je potrebama preduzeća da približi svoj proizvod potencijalnim kupcima, neophodnošću da spoljnotrgovinski poslovni partneri znaju o kojoj robi pregovaraju i željom država da se na različite robe primenjuje različit spoljnotrgovinski režim. Tako su sve pojedinačne robe klasifikovane u različite liste roba i danas postoji veliki broj ovih klasifikacija. Skoro svaka nacionalna privreda i međunarodna ekonomska organizacija ima svoju klasifikaciju roba, a neke su šire pa obuhvataju i robu i usluge (tzv. Klasifikacija privrednih aktivnosti).

Sigurno je najpoznatija Međunarodna standardna sektorska (industrijska) klasifikacija svih privrednih aktivnosti (*Eng. International Standard Industrial Classification-ISIC*) koja je doneta pod okriljem Ujedinjenih nacija (*UN*) i čija treća revizija je danas u upotrebi. Ona svu ekonomsku aktivnost u svetu klasifikuje u 99 odeljaka koje možemo grupisati u 21 aktivnost.

**Tabela 1:** Međunarodna standardna sektorska klasifikacija (JSIC)<sup>1</sup>

RBr	Aktivnost	ISIC grupa
1	Poljoprivreda, lov, šumarstvo i ribarstvo	01, 02, 05
2	Rudarstvo i dobijanje kamena	10, 11, 12, 13, 14
3	Proizvodnja	15-37
4	Električna energija, gas i vodovod	40, 41
5	Građevinarstvo	45
6	Trgovina i popravka	50, 51, 52
7	Hotelijerstvo i ugostiteljstvo	55
8	Transport, skladištenje i komunikacije	60-64
9	Finasijsko posredovanje	65-67
10	Poslovne aktivnosti vezane za nekretnine	70
11	Iznajmljivanje mašina i opreme	71
12	Kompjuterske i slične aktivnosti	72
13	Istraživanje i razvoj	73
14	Druge poslovne aktivnosti (pravne, knjigovodstvene, marketinške i slično)	74
15	Javna uprava i odbrana	75
16	Obrazovanje	80
17	Zdravstvo i socijalni rad	85
18	Kanalizacija i odnošenje smeća	90
19	Aktivnosti međunarodnih organizacija	91
20	Rekreativne, sportske i kulturne aktivnosti	92
21	Ostale usluge	93

<sup>1</sup> Preuzeto: Bjelić Predrag, Međunarodna trgovina, Ekonomski fakultet, Beograd, 2008., str.167.

Za međunarodnu trgovinu postoje dve najznačajnije klasifikacije. Prvu klasifikaciju koju su usvojile Ujedinjene nacije je Standardna međunarodna trgovinska klasifikacija (*Standard International Trade Classification- SITC*). Ova klasifikacija roba izvedena je na osnovu Centralne proizvodne klasifikacije (*Central Product Classification-CPC*) koja klasifikuje robu i usluge, i posvećena je klasifikaciji roba u međunarodnoj trgovini. Ona se uglavnom koristi u statističke svrhe obuhvatanja svetskih trgovinskih tokova. Na snazi je treća revizija ove klasifikacije koja svu robu klasifikuje u 10 grupa.

**Tabela 2:** Standardna međunarodna trgovinska klasifikacija (SITC Rev.3)<sup>2</sup>

Grupe	Vrsta robe
0	Hrana i žive životinje
1	Pića i duvan
2	Sirovine, bez nafte
3	Mineralna goriva i maziva
4	Životinjska i biljna ulja, masti i vosak
5	Hemijski proizvodi
6	Proizvedena dobra klasifikovana po materijalu
7	Mašine i transportna sredstva
8	Ostala proizvedena dobra
9	Ostala neklasifikovana dobra (zlato, naoružanje)

Drugu klasifikaciju robe koja se koristi u međunarodnoj trgovini usvojila je Svetska carinska organizacija (*World Customs Organization WCO*), a naziva se Harmonizovani sistem za obeležavanje ili skraćeno Harmonizovani sistem (*Eng. Harmonized System- HS*). Ova klasifikacija svrstava robu u 21 sekciju i prvenstveno se koristi od strane carinskih organa za prikazivanje carinske tarife. Zbog toga ga je usvojila i većina

---

<sup>2</sup> Preuzeto: Bjelić Predrag, Međunarodna trgovina, Ekonomski fakultet, Beograd, 2008., str.167.

Materijalna struktura međunarodnog  
robnog prometa

preduzeća za označavanje robe koju izvoze tako da se ova klasifikacija masovno koristi u spoljnotrgovinskoj praksi.

**Tabela 3:** Harmonizovani sistem (HS)<sup>3</sup>

Sekcija	Vrsta robe
I	Žive životinje i proizvodi od životinja
II	Povrće
III	Životinjske i biljne masti i ulja
IV	Prehrambeni proizvodi- pića, alkoholna pića i duvan
V	Minerali
VI	Hemijski proizvodi
VII	Plastika i guma
VIII	Kože i krzna
IX	Drvo
X	Drvena pulpa i celuloza
XI	Tekstil
XII	Obuća, kape, kišobrani
XIII	Kamen, gips, cement, azbest i keramički proizvodi
XIV	Biseri, drago i poludrago kamenje, plemeniti metali, nakit i kovani novac
XV	Bazni metali (gvožđe, čelik, bakar, nikl, aluminijum, olovo, cink)
XVI	Mašine i elektro oprema
XVII	Vozila, avioni i brodovi
XVIII	Optički, fotografski, merni i medicinski instrumenti, satovi i muzički instrumenti
XIX	Naoružanje i vojna oprema
XX	Razni industrijski proizvodi (nameštaj, igračke)
XXI	Umetnička dobra

Roba se u različitim stadijumima prerade uključuje u međunarodnu trgovinu. U prošlosti se uglavnom govorilo o

<sup>3</sup> Preuzeto: Bjelić Predrag, Međunarodna trgovina, Ekonomski fakultet, Beograd, 2008., str.167.

međunarodnoj trgovini sirovinama i poluproizvodima, ali sa pojavom industrijske revolucije u drugoj polovini 18. veka sve značajniji izvozni artikali postaju industrijski proizvodi, koji danas i dominiraju svojim učešćem u ukupnoj svetskoj trgovini. Međunarodna trgovina primarnim proizvodima, kakvi su sirovine i poluproizvodi, se po svojim osobenostima, faktorima konkurentnosti, akterima i njihovom položaju u svetskoj privredi značajno razlikuje u odnosu na međunarodnu trgovinu industrijskim proizvodima.

## **2. Učešće primarnih proizvoda u međunarodnom robnom prometu**

Primarni proizvodi (*Eng. Primary Products; Fra. Produits de base*) su vrsta roba koja nastaje eksploatacijom prirodnih resursa i u koje se ulaže onoliko rada, odnosno podvrgavaju se onolikoj obradi, samo koliko je dovoljno da se oni u značajno neizmenjenom obliku najlakše dostave na svetsko tržište. Zbog malog ulaganja, odnosno dodavanja vrednosti u njihovoj proizvodnji, ove proizvode nazivamo i proizvodima niže faze prerade ili proizvodima sa malom novododatkom vrednošću. Ovi proizvodi spadaju u grupu sirovina, sem hrane koja predstavlja proizvode prehrambene industrije ali se takođe klasifikuje u primarne proizvode zbog značajne veze sa poljoprivrednim sirovinama i manjeg stepena industrijske obrade. U pogledu Standardne međunarodne trgovinske klasifikacije (SITC) u primarne proizvode uključujemo sva dobra klasifikovana u sekcije 0, 1, 2, 3, 4 i diviziju 68.

Sve do pedesetih godina 20. veka primarni proizvodi su bili dominantni predmeti međunarodnog trgovanja, njihovo učešće u svetskoj trgovini je 1995.godine bilo oko 50% svetske robne trgovine, ali pojavom industrijskih proizvoda u međunarodnoj

Materijalna struktura međunarodnog  
robnog prometa

trgovini primarni proizvodi gube na značaju. Iako se međunarodna trgovina primarnim proizvodima u apsolutnim iznosima povećava, relativno njihov značaj opada zbog bržeg rasta međunarodne trgovine industrijskim proizvodima, tako da je njihovo učešće danas oko 25% u svetskoj robnoj trgovini<sup>4</sup>\*4. ovaj pad učešća primarnih proizvoda u svetskoj trgovini može se objasniti željom nacionalnih privreda da izvoze proizvode više faze prerade u koje ugrađuju više novododate vrednosti, kao što su i industrijski proizvodi, ali i tendencijom da transnacionalne kompanije sve više investiraju u izvorišta sirovina i prerađuju ih u zemlji dobijanja umesto da ih transportuju u zemlju porekla ovih kompanija i tamo prerađuju.

**Tabela 4:** Proizvodna struktura međunarodne trgovine primarnim proizvodima<sup>5</sup>

	1995		1978		1995		2005	
	Mird USD	%	Mird USD	%	Mird USD	%	Mird USD	%
Primarni proizvodi	49,87	53,5	490,6	37,7	1.091	22,3	2.627	25,9
Hrana	20,42	21,9	162,6	12,5	444	9,1	683	6,7
Poljoprivredne sirovine	12,13	13,0	52,05	4,0	135	2,8	196	1,7
Rude i minerali	3,44	3,7	24,5	1,9	59	1,2	149	1,5
Obojeni metali	3,62	3,9	27,80	2,1	104	2,1	199	2,0
Goriva	10,26	11,0	223,6	17,2	349	7,1	1.400	13,8

<sup>4</sup> Ovaj pojam se odnosi na ukupnu međunarodnu trgovinu robom, koja kada se obračunava na svetskom nivou uključuje ukupan izvoz robe u određenom vremenskom periodu.

<sup>5</sup> Izvor: GATT, navedeno prema: Nagel Grimwade, *International Trade*, Routledge, London and New York, 2001, p. 14 i WTO „International Trade Statistics 2006“ Geneva, 2006, p.108 (podaci za 2005.godinu).

Napomena: Prikazani udeli u tabeli predstavljaju udeo primarnih proizvoda, ukupno i njegovih komponenti, u ukupnoj međunarodnoj robnoj trgovini u posmatranoj godini.

Sve primarne proizvode možemo podeliti u dve velike grupe:

1. poljoprivredni proizvodi
2. proizvodi rudarstva.

**Poljoprivredni proizvodi** (eng. *Agricultural Products*; fra. *Produits agricole*) predstavljaju proizvode dobijene od biljnih i životinjskih sirovina. Budući da je poljoprivreda bila prva ekonomska aktivnost koja se pojavila u ljudskoj civilizaciji zasigurno možemo tvrditi da su poljoprivredni proizvodi bili prvi i dugo dominantni proizvodi međunarodne trgovine. U trgovini Evrope sa istokom dugo su dominirali začini i to u velikoj meri biber.

Najveći deo poljoprivrednih proizvoda čine prehrambeni proizvodi odnosno hrana namenjena ljudskoj ishrani (*Eng. Foodstuffs*; *Fra. Produits alimentaires*), dok drugi manji deo ove grupe čine poljoprivredne sirovine (*Eng. Agricultural Raw Materials*; *Fra. Les matieres premieres d origine agricole*). Prehrambeni proizvodi su jedina grupa industrijskih proizvoda. To su svi proizvodi namenjeni ljudskoj ishrani, a obuhvataju prerađene proizvode, žive životinje, duvan, pića, ulja i masti i voće. Poljoprivredne sirovine uključuju sirove kože, krzna, prirodni kaučuk, drvo i drvenu pulpu, plutu, tekstilna vlakna i druge sirovine, i one su inputi za prehrambenu i ostale industrije, ali se u međunarodnoj trgovini one razmenjuju u sirovom stanju.

Međunarodna trgovina poljoprivrednim proizvodima se, relativno, značajno smanjuje sa protekom vremena. Nekada najznačajniji izvor međunarodne trgovine poljoprivreda danas

daje malu količinu proizvoda u razmeni u poređenju sa drugim primarnim proizvodima, a posebno u poređenju sa industrijskim proizvodima.

Udeo hrane u svetskoj robnoj trgovini je sa 22%, koliko je iznosio 1995. godine, pao na samo 6,7%, prema podacima iz 2005. godine, dok je kod poljoprivrednih sirovina taj pad još drastičniji, budući da je njihovo učešće u svetskoj robnoj trgovini sa 13%, koliko je iznosilo 1995. godine, palo na samo 1,7%, prema podacima iz 2005. godine. Razlog ovog značajnog smanjenja učešća poljoprivrednih proizvoda u međunarodnoj trgovini treba tražiti u činjenici da se njihova trgovina značajno ne povećava sa povećanjem nivoa dohodka u zemljama uvoza, jer one inače uvoze neophodnu hranu, ali i u veoma protekcionističkim spoljnotrgovinskim politikama razvijenih zemalja koje štite domaću poljoprivredu kao stratešku granu i onemogućavaju prenos proizvodnje određenih poljoprivrednih kultura u zemlje u razvoju i značajniju međunarodnu trgovinu u ovom sektoru.

U **proizvode rударstva** (*eng. Mining Products*) ubrajamo sve sirovine koje se dobijaju rudarskom proizvodnjom, odnosno iskopavanjem sa njihovih nalazišta. Proizvode rударstva možemo grupisati u tri grupe sirovina:

1. rude i minerale,
2. metale (obojene),
3. goriva.

*Rude i minerali* (*Eng. Ores and minerals; Fra. Les mineraux et minerais*) obuhvataju gvozdenu rudu koja se prerađuje u gvožđe i čelik, druge rude i minerale, ali i prirodna đubriva i druge slične proizvode. Gvožđe i čelik su osnovni inputi velikog broja industrijskih grana, pa značajna i dobro organizovana proizvodnja ovih osnovnih metala ima značajan uticaj na privredni razvoj zemalja. Udeo ovih proizvoda u svetskoj robnoj

trgovini je značajno opao, budući da je taj udeo 1995. godine iznosio 3,7%, dok je 2005. godine on iznosio 1,5%. To ne znači da su ovi proizvodi danas manje važni za svetsku privredu, već da se ove sirovine, pod uticajem transfera privatnog kapitala, sve više prerađuju na mestu pronalaženja i rafinacije.

*Obojeni metali (eng. Non-ferrous metals; Fra. Metaux)* uključuju šest osnovnih metala koji su, posle gvožđa i čelika, najznačajniji za industrijsku proizvodnju. To su: aluminijum, bakar, cink, olovo, nikel i kalaj. Plemenite metale, zlato i srebro, ne uključujemo u ovu grupu jer se oni izdvajaju zbog specifičnosti njihovog fizičkog izgleda i potrošnje, i oni spadaju u specifične robe. Udeo obojenih metala u svetskoj robnoj trgovini se sa 3,9% (podatak za 1995. godinu) smanjio na 2,0% (podatak za 2005.godinu), iako je ovo sniženje ono nije oštro kao kod ruda i minerala. Međutim, u nekim analizama međunarodne trgovine primarnim proizvodima, zbog sličnosti proizvodnje i upotrebe, minerali i metali se zajedno iskazuju.

*Goriva (eng. Fuels)* obuhvataju sve sirovine koje služe kao energent za pokretanje industrijske proizvodnje u sve većem broju zemalja. Zemlje koje su raspolagale ovim energentom su imale konkurentsku prednost nad drugim zemljama u razvoju industrije. Početkom 20. veka, u SAD a kasnije i Rusiji, otkrivena je komercijalna pogodnost nafte, kao energenta koji se lakše eksploatiše, transportuje i koristi od uglja, ali će ugalj u svetskoj proizvodnji zadržati svoj primat sve do 1960. godine. Tada primat glavnog svetskog energenta preuzima nafta koja se sve više izvozi u zemlje koje je ne poseduju, a kao glavni izvoznici se nameću zemlje persijskog zaliva. Ali, i ugalj i nafta su fosilna goriva koja sagorevanjem prouzrokuju emisiju većeg broja štetnih gasova koji zagađuju ljudsku životnu sredinu. Zbog toga gas kao energent koji proizvodi najmanje štetnih efekata tokom upotrebe na životnu sredinu postaje sve značajniji, i 1996.godine

je učestvovao sa 25% u proizvodnji primarne energije za industriju u svetu.

### **3. Osnovne tendencije u međunarodnom robnom prometu u primarnim proizvodima**

Možemo navesti:

- nagli porast tražnje za primarnim proizvodima i njihove proizvodnje tokom 20. veka;
- kontinuirani pad cena primarnih proizvoda tokom 19. i 20. veka;
- stalni pad troškova proizvodnje i transporta ovih proizvoda usled tehnoloških inovacija;
- smanjenje učešća primarnih proizvoda u proizvodnoj strukturi međunarodne trgovine.

Sve veći privredni napredak zemalja u svetu, posebno u oblasti industrije, zahtevao je sve više sirovina koje je trebalo preraditi u industrijske proizvode, koji su bili namenjeni domaćoj potrošnji i izvozu. Veća tražnja za primarnim proizvodima u svetu stimulisala je i veću proizvodnju ovih proizvoda. Kako se koja zemlja industrijalizovala tako je ona sve više uvozila primarne proizvode koji su joj bili neophodni. Mnoge razvijene zemlje imaju oskudna prirodna bogatstva pa sirovine moraju nabavljati u drugim zemljama.

Prema nominalnim podacima razvijene zemlje najznačajnije učestvuju u trgovini primarnim proizvodima, ali primarni proizvodi su relativno najznačajniji u izvozu zemalja u razvoju i one značajno zavise od njihovog izvoza. Jedan od faktora zašto zemlje u razvoju izvoze veliki deo sirovina je što nemaju adekvatnu tehnologiju za preradu ovih proizvoda u proizvode više faze prerade. Posebno je lako uočiti značaj primarnih

proizvoda za zemlje u razvoju ako se sagleda uticaj izvoza ovih proizvoda na devizni priliv, društveni proizvod i državni budžet ovih zemalja.

Neke zemlje u razvoju potpuno zavise od izvoza malog broja primarnih proizvoda, što znači da kretanje izvoza ovih proizvoda značajno determiniše kretanje društvenog proizvoda ovih zemalja. Ekstremna situacija je kada u izvozu jedne zemlje dominira samo jedan proizvod, i ova pojava u teoriji međunarodne trgovine poznata je kao monokulturalnost. U istoriji su poznati ovakvi slučajevi, kao na primer, Kuba koja je dugo izvozila uglavnom šećer, ali danas u izvozu svake zemlje dominiraju bar dva do tri proizvoda \*5. Generalno, slabo diversifikovani izvoz u pogledu proizvodne strukture može biti problem, pogotovo za zemlje u razvoju.

**Tabela 5:** Zemlje sa najvećim učešćem tri najznačajnija proizvoda u izvozu<sup>6</sup>

Teritorija	Tri najznačajnije robe u izvozu	Učešće u izvozu zemlje (%prosek 1990-1999)
Solomonska ostrva	Drvo, riba, palmino ulje	97,06
Bocvana	Dijamanti, teleće meso, kože	94,54
Niger	Uranijum, žive životinje, duvan	94,00
Irak	Gorivo, urme, koža	93,43
Kuvajt	Goriva, sulfor, voćni sokovi	93,10
Libija	Goriva, riba, koža	92,98
Grenland	Riba, goriva, kože	92,83
Gabon	Goriva, drvo, ruda mangana	91,81
Turkmenistan	Goriva, pamuk, vino	91,56
Kongo, Republika	Goriva, drvo, šećer	91,17

<sup>6</sup> Izvor: UNCTAD „Commodity Market Survey“ Geneva, table A5.

#### **4. Učešće industrijskih proizvoda u međunarodnom robnom prometu**

Industrijski proizvodi (eng. *Manufactures ili Industrial goods*) nastaju u procesu industrijske proizvodnje i predstavljaju proizvode koji su podvrgnuti značajnom stepenu obrade, pa ih još nazivamo i proizvodi više faze prerade. Ali moramo praviti razliku između značajno obrađenih sirovina koje nisu spremne za finalnu potrošnju već služe kao imputi za dalju proizvodnju, i ovakve proizvode nazivamo poluproizvodima (eng. *semi-finished manufactures ili intermediate goods*), i proizvoda koji su potpuno preradeni i namenjeni finalnoj potrošnji, koje nazivamo gotovi proizvodi (eng. *finished manufactures*). U pogledu Standardne međunarodne trgovinske klasifikacije (SITC) u industrijske proizvode uključujemo sva dobra klasifikovana u sekcije 5, 6, 7 i 8, ali bez divizije 68 i grupe 89.

Pojava industrijskih proizvoda tesno je povezana sa industrijskom revolucijom i pojavom prvih mašina u proizvodnom procesu. Pre pojave industrijske proizvodnje razvilo se usavršeno, specijalizovano, zanatstvo, tzv. manufaktura, gde su dobro obučene zanatlije uz korišćenje razvijenih alata, ali bez mašina, proizvodili male serije određenih roba. Manufaktura je bila glavni sektor za proizvodnju proizvoda od 1550. pa sve do 1750. godine. Pojavom mašina i druge tehnike i njihovom upotrebom u proizvodnom procesu, sa industrijskom revolucijom negde od 1760. godine, pojavljuje se novi sektor tzv. industrija (eng. *manufacturing industry*), koja omogućava proizvodnju istovrsnih proizvoda u velikim serijama. Upotreba mašina u procesu proizvodnje, što je glavna karakteristika industrije, značajno povećava produktivnost, što znači da se više proizvoda proizvodi u jedinici vremena, i ti proizvodi, koje nazivamo industrijskim proizvodima, su značajno jeftiniji od proizvoda manufakture.

Iako su se industrijski proizvodi pojavili još u doba industrijske revolucije, krajem 18. veka, njihova uloga u međunaodnoj trgovini će postati značajna tek u drugoj polovini 20.veka. Učešće industrijskih proizvoda u svetskoj robnoj trgovini je 1995. godine iznosilo oko 20% da bi njihov udeo, prema podacima iz 2005. godine, narastao na 72%. Njihovo učešće krajem 20. veka je iznosilo oko 75% od ukupne svetske robne trgovine, ali je došlo do pada ovog učešća usled značajnog rasta cena nafte i samim tim, porasta učešća goriva u svetskoj robnoj trgovini početkom 21. veka.

**Tabela 6:** Proizvodna struktura međunarodne trgovine industrijskim proizvodima<sup>7</sup>

	1995		1978		1995		2005	
	Mird USD	%	Mird USD	%	Mird USD	%	Mird USD	%
Industrijski proizvodi	41,73	44,7	788,5	60,5	3640	74,4	7312	72,0
Gvožđe i čelik	4,25	4,6	57,15	4,4	149	3,0	318	3,1
Hemijski proizvodi	4,91	5,3	100,6	7,7	467	9,6	1104	10,9
Ostali poliproizvodi	4,47	4,8	65,2	5,0	386	7,9	711	7,0
Mašine i oprema	19,59	21,0	439,1	33,7	1900	38	3851	37,9
Tekstil	4,72	5,1	40,7	3,1	153	3,1	203	2,0
Odeća	0,80	0,9	28,35	2,2	158	3,2	276	2,7
Ostala i potrošačka dobra	3,00	3,2	57,50	4,4	428	8,7	848	8,4

<sup>7</sup> Izvor: GATT, navedeno prema: Nagel Grimwade, *International Trade*, Routledge London and New York, 2001, p. 14 i WTO „International Trade Statistics 2006“ Geneva 2006, p. 108 (podaci za 2005. godinu).

*Napomena:* Prikazani udeli u tabeli predstavljaju udeo industrijskih proizvoda, ukupno njegovih komponenti, u ukupnoj međunarodnoj robnoj trgovini i posmatranoj godini. Od 1995. godine grupa definisana kao mašine i oprema nije uporediva zbog različite definicije.

**Industrijski proizvodi** su jedna velika grupa heterogenih proizvoda koje možemo klasifikovati korišćenjem velikog broja kriterijuma. Jedna od osnovnih podela industrijskih proizvoda kada kao kriterijum za njihovu klasifikaciju koristimo namenu industrijskih proizvoda je na potrošačka dobra i kapitalna dobra. Potrošačka dobra (Eng. Consumer Goods) su industrijski proizvodi koji su namenjeni krajnjim korisnicima tzv. finalnoj potrošnji, što znači da se trajno troše a ne podvrgavaju se daljoj obradi.

**Kapitalna dobra** (eng. *Capital Goods*) su industrijski proizvodi namenjeni proizvodnoj potrošnji koji se koriste prilikom proizvodnje nekih novih industrijskih proizvoda kao što su mašine i slično. Nekada jedan te isti proizvod može da bude i kapitalno i potrošačko dobro, u zavisnosti od njegove namene.

Najčešća klasifikacija industrijskih dobara polazi od sektora od kojih su proizvodi nastali, pa sve industrijske proizvode klasifikuje u sledeće grupe:

1. Gvožđe i čelik kao proizvode sive metalurgije nastale preradom gvozdene rude. Učešće ove grupe industrijskih proizvoda se u drugoj polovini 20. veka i početkom 21. veka, polako smanjuje sa 4,6 % 1955 na 3,1% svetske robne trgovine u 2005 godini.
2. Hemijski proizvodi u koje ubrajamo proizvode hemijske industrije uključujući i farmaceutske proizvode. Učešće hemijskih proizvoda se u drugoj polovini 20. veka i

početkom 21. veka značajno povećalo sa 5,3% 1955 na 10,9 %svetske robne trgovine u 2005. godine.

3. Ostali poluproizvodi u koje se ubrajaju proizvodi kožarske industrije, gumeni proizvodi i proizvodi drveno prerađivačke industrije i sl. Učešće ove grupe industrijskih proizvoda se u drugoj polovini 20. veka i početkom 21.veka povećalo sa 4,8% ,1955 na 7% svetske robne trgovine u 2005 .godini.
4. Mašine i transportna sredstva u koje ubrajamo kancelarijsku i telekomunikacionu opremu, transportna sredstva (automobili i druga vozila i druge mašine). Ovo su proizvodi koji imaju najveće učešće u svetskoj robnoj trgovini od svih industrijskih proizvoda kako 1955 ,21% tako i 2005 g 38% svetske robne trgovine.
5. Tekstilni proizvodi koji imaju znatno smanjeno učešće u svetskoj robnoj trgovini koje je sa oko 5% koliko je iznosilo 1955 godine, palo na 2% u 2005.godini.
6. konfekcijski proizvodi (odeća) koji su povećali svoje učešće u svetskoj robnoj trgovini sa 0,9% 1955 godine na 2,7 % 2005 godine.
7. Ostali indusstrijski proizvodi kao što su kućna dobra, merni instrumenti i slično koji su značajno povećali učešće u svetskoj robnoj trgovini sa 3,2% na 8,4% ,1955 u odnosu na 2005 godinu.

Tri glavna industrijska regiona u svetu danas i regiona sa najvećim učešćem u međunarodnoj trgovini industrijskim proizvodima su Evropa, Istočna Azija I Severna Amerika. Ovo su tradicionalni industrijski regioni gde se industrija prvo razvila ali su se kasnije pojavile još neke zemlje u razvoju u kojima dolazi do značajnog razvoja industrije.

Kada govorimo o efektima industrijske proizvodnje na međunarodnu trgovinu moramo imati u vidu činjenicu da su

mašine upotrebljene u proizvodnji značajno povećale produktivnost rada i učinile industrijske proizvode značajno jeftinijim. To je značilo da su industrijski proizvodi postali dostupni većem broju stanovnika, prvo u zemlji a kasnije kada se značajno uvećala njihova proizvodnja i u inostranstvu. To je uslovalo porast izvoza i značajno je uticalo na svetsku trgovinu.

Prema poslednjim statističkim podacima iz 2005 godine, najznačajnije izvoznice industrijskih proizvoda su uglavnom razvijene zemlje i nekoliko zemalja u razvoju. Pojedinačno najveći izvoznik je EU koja učestvuje sa preko 15% u svetskom robnom izvozu, ne računajući tu i trgovinu industrijskim proizvodima u okviru same EU. Na drugom mestu su SAD, a iza njih sledi Kina kao zemlja u razvoju. Japan zauzima četvrto mesto, a na listi se još nalaze uglavnom razvijene zemlje i zemlje u razvoju. Na listi najvećih uvoznika prema ovim podacima nalaze se SAD koje učestvuju sa preko 16% robnog uvoza, a na drugom je mestu EU. I tako se zemlje u razvoju javljaju kao značajni izvoznici industrijskih proizvoda i one će ubrzo postati dominantni izvoznici i preći razvijene zemlje, kako se nastavlja proces deindustrijalizacije. Jedan segment industrijskih proizvoda koji se odlikuje velikim učešćem tehnologije koji se naziva tehnološki intenzivni proizvodi, još dugo će ostati pod dominacijom razvijenih zemalja koje su najveći izvoznici i uvoznici ovih proizvoda. Ono što je potrebno da jedna zemlja proizvodi ove proizvode je visok nivo razvoja tehnologije. Pošto se odlikuju velikim učešćem troškova istraživanja i razvoja oni nastaju u istraživačkim centrima velikih transnacionalnih kompanija.

**Tabela 7:** Privredne glavne izvoznice i uvoznice industrijskih proizvoda 2005<sup>8</sup>

GLAVNI IZVOZNICI			GLAVNI UVOZNICI		
Privreda	Mird USD	Udeo (%)	Privreda	Mird USD	Udeo (%)
Evropska unija	1.123,6	15,4	SAD	1.239,3	16,5
SAD	732,5	10,0	Evropska unija	925,5	12,3
Kina	700,3	9,6	Kina	493,1	6,6
Japan	546,4	7,5	Japan	276,4	3,7
Hong Kong	279,9	3,8	Hong Kong	275,0	3,6
Korea, rep.	258,2	3,5	Kanada	248,1	3,3
Kanada	206,1	2,8	Meksiko	184,7	2,5
Singapur	185,2	2,5	Korea, rep.	158,1	2,1
Tajvan	171,7	2,3	Singapur	152,3	2,0
Meksiko	164,4	2,2	Tajvan	131,0	1,7

## ZAKLJUČAK

Savremeni trendovi u međunarodnom robnom prometu zahtevaju stalnu analizu kretanja materijalnih proizvoda u kontekstu globalizacije i novih zahteva tržišta, oštre konkurencije, promene pravaca i strukture međunarodnih robnih tokova.

Analiza data u ovom radu pokazuje da je tema veoma značajna i aktuelna sa stanovišta prakse menadžmenta robnog prometa, jer se rezultati analize mogu primeniti u upravljanju preduzećima

---

<sup>8</sup> Izvor: WTO "International Trade Statistics 2006" Geneva, 2006, table IV, 26, p.127.

Materijalna struktura međunarodnog  
robnog prometa

međunarodnog robnog prometa i u odgovarajućim državnim službama koje se bave delatnostima međunarodne trgovine.

Za efikasno upravljanje i usmeravanje robnih tokova u međunarodnom robnom prometu potrebna je odgovarajuća razgraničenost roba koje čine materijalnu strukturu robnog prometa kroz standardne (sektorske) klasifikacije radi integrisanja odgovarajućih operativnih aktivnosti što omogućuje lakše ostvarivanje standarda robnog prometa.

Roba se u različitim stadijumima prerade i u svom finalnom obliku uključuje u tokove međunarodnog prometa, a potrebe preduzeća da približi proizvod potencijalnim kupcima, kao i neophodnosti spoljnotrgovinskih partnera da u potpunosti znaju o kojoj robi pregovaraju i koji spoljnotrgovinski režim za njih važi, uslovljava potrebu uređenja robnih tokova i upravljanje njome u skladu sa međunarodnim robnim standardima koje je propisala međunarodna trgovinska komora (*International Chamber of Commerce-JCC*).

Za ocenu trendova u međunarodnoj trgovini važne su analize učešća pojedinih vrsta proizvoda (primarnih i industrijskih) u ukupnoj strukturi međunarodnog robnog prometa. Za ove potrebe služe nam redovni izveštaji svetske trgovinske organizacije (*World Trade Organization - WTO*), konferencije Ujedinjenih nacija o trgovini i razvoju (*United Nations Conferensy on Trade and Developement - UNCTAD*).

## REFERENCE:

1. Bjelić, Predrag, Međunarodna trgovina, Ekonomski fakultet, Beograd, 2008. godine.
2. Bjelić, Predrag, Ekonomika međunarodnih odnosa, Prometej, Beograd, 2003. godine.
3. Bjelić, Predrag, Nekarinske barijere u međunarodnoj trgovini, Prometej, Beograd, 2004. godine.
4. Acin Sigulinski, Stanislava, Međunarodno poslovanje, Pigmalion, Novi Sad, 2008. godine.
5. Petrović Popović, Ivana, Međunarodna trgovina poljoprivrednim proizvodima, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2006. godine.
6. Ušćumlić, Dušanka, Upravljanje kvalitetom materijalnih proizvoda, Ekonomski fakultet, Beograd, 2006. godine.
7. Grimwade, Nagel, „International Trade“ Routledge, London and New York, 2001, p. 14-19 and pp. 359-389.
8. OECD „Basic Science and Tehnology Statistics“, Paris, december, 2000.
9. OECD „Science Tehnology and Industry 2002“, Paris, december, 2002.
10. OECD „Science and Tehnology Statistical Compendium 2004“, Paris, 2004.
11. UNCTAD „Commodity Market Survey“ Geneva, 2004.